

Riigikogu väliskomisjoni istungi protokoll nr 123

Tallinn, Toompea

Esmaspäev, 17. veebruar 2025

Algus 11.19, lõpp 13.00

Juhataja: Marko Mihkelson (esimees)

Protokollija: Kristiina Reinfeldt (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Maria Jufereva-Skuratovski, Eerik-Niiles Kross, Luisa Rõivas

Komisjoni ametnikud: Birgit Keerd-Leppik (nõunik-sekretariaadijuhataja), Ivar Mölder (nõunik)

Puudusid: Mart Helme, Ester Karuse, Henn Põlluaas, Juku-Kalle Raid ja Urmas Reinsalu

Kutsutud: Riigikogu Kantselei direktor Antero Habicht ja välissuhete osakonna juhataja Toomas Kukk (2. päevakorrapunkt); pöördumise algatajate esindajad Mikko Lagerspetz, Elisabeth Viinalass, Kristi Ockba, Remi Punak ja Birgit Poopuu ning välisministeeriumi Aasia, Vaikse ookeani piirkonna, Lähis-Ida ja Aafrika osakonna peadirektor Kristi Karelsohn ja sama osakonna 2. büroo (Lähis-Ida ja Aafrika büroo) direktor Andres Unga (3. päevakorrapunkt); Riigikogu praktikandid Merlin Vettik ja Martina Kukk

Päevakord:

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Riigikogu 2024. aasta välislähetuste eelarve
3. Kollektiivne pöördumine "Eesti toetab Palestiina omariiklust" (1-6/24-136/1)
4. Info ja muud küsimused

1. Nädala töökava kinnitamine

Komisjoni nädala (17.02-23.02.2025) töökava

Esmaspäev, 17. veebruar 2025 kell 11.15

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Riigikogu 2025. aasta välislähetuste eelarve
3. Kollektiivne pöördumine "Eesti toetab Palestiina omariiklust"
4. Info ja muud küsimused

Reede, 21. veebruar 2025 kell 10.00

1. Eesti seisukohad
veebruari 2025 toimuval Euroopa Liidu välisasjade nõukogu istungi
2. Vabariigi Valitsuse algatatud Rahvusvahelise Demokraatia ja Valimisabi Instituudi põhikirjaga ühinemise seaduse eelnõu (559 SE) esimese lugemise ettevalmistamine
3. Info ja muud küsimused

Lähetused:

18.-19. veebruaril 2025 viibib väliskomisjoni esimees Marko Mihkelson Brüsselis, kus osaleb Euroopa Parlamendi ja rahvusparlamentide väliskomisjonide kohtumisel

Kohtumised:

Neljapäeval, 20. veebruaril 2025 kell 11.00 kohtub väliskomisjoni esimees Marko Mihkelson Ameerika Ühendriikide ajutise asjuri Matthew Walliga (L253)

Otsustati:

1.1. Kinnitada nädala töökava (konsensus: Maria Jufereva-Skuratovski, Eerik-Niiles Kross, Marko Mihkelson, Luisa Rõivas).

2. Riigikogu 2025. aasta välislähetuste eelarve

Antero Habicht andis ülevaate välislähetuste eelarve arengust viimastel aastatel, sh lisandunud vahenditest. Kuigi välissuhtluse tähtsus on viimastel aastatel kasvanud, otsustati sel aastal jätta eelarve samale tasemele ning selle kasutamist jälgitakse aasta lõikes. Habicht kommenteeris 2025. aasta üldprognoosi ja nentis, et lennupiletite ja majutuse hinnad on tõusnud ning Eesti ja Euroopa seisukohti tuleb üha rohkem rahvusvaheliselt tutvustada, mis suurendab ka kulutusi. Täpsem prognoos tehakse kevadel ja sügisel ning aasta jooksul jälgitakse eelarve kasutamist ja vajadusel tehakse täiendavaid otsuseid.

Toomas Kukk viitas, et välisdelegatsioonide ja rahvusvahelise kalendri põhjal on selle aasta plaanid juba suuresti paigas. Aastavahetusel koostati osakonna kolleegidega eelarveprognoos, mille maksimumprogrammi täitmisel tekiks eelarves umbes 100 000-eurone puudujääk.

Marko Mihkelson rõhutas, et kantselei direktori jagatud info on oluline ning kinnitas, et rahaga tuleb hoolikalt ümber käia. Ta viitas, et väliskomisjoni eelarve vajadus oli eelmisel aastal suurem, kuid eelarvepiirangud põhinevad varasemal stabiilsemal ja traditsioonilisemal välissuhtlusel. Tänapäeval mõjutab välissuhtlust mitte ainult soovid, vaid ka vajadus osaleda rahvusvahelistel üritustel. Komisjon planeerib oma tegevust lähtudes kokkulepitud prioriteetidest ja vältimatutest ülesannetest. Mihkelson hoiatas, et vaatamata pingutustele võib eelarve aasta lõpuks olla rohkem miinuses kui praegu prognoositud. Samas viitas ta eelmise aasta eelarvekasutusele, kus Riigikogu lähetuste eelarvest jäi kasutamata 100 000 eurot. See näitab, et reserv on olemas ning kunstlikke piiranguid välissuhtlusele ei tohiks seada, eriti arvestades Riigikogu välissuhtluse tähtsust. Mihkelson leidis, et praegune eelarve regulaarne ülevaatus toimib hästi. Kui kulud peaksid minema liiga suureks, saab juhatus ja komisjon teha vastavaid kohandusi.

Eerik-Niiles Kross tõi esile, et pärast aastatepikkust tööd muudeti riigieelarve baasseadust eelmisel aastal, mis andis esimest korda õigusliku aluse võimude lahususele. Selle muudatuse kohaselt peaks Riigikogu eelarve kujunema rahanduskomisjonis, mitte rahandusministeeriumis, nagu seni on olnud. Ta rõhutas, et kuigi seadus on nüüd olemas, ei ole seda veel tegelikult rakendatud. Tema arvates peaks protsess toimuma vastupidiselt – Riigikogu peaks ise määrama oma eelarve vajadused. Kui rahastusvajadus suureneb, tuleks seda ka reaalselt arvesse võtta.

Marko Mihkelson palus selgitust selle kohta, kuidas juhatuse tasandil eelarvekujundamist praegu nähakse.

Antero Habicht selgitas protsessi ja eelarvepoliitika kokkuleppeid ning nentis, et hetkel ei ole kantselei pidanud kulusid kärpima, kuid ta märkis, et järgmisse aastasse vaadates võiks vajadusel lisarahastust taotleda, sealhulgas välissuhtluseks.

Marko Mihkelson rõhutas, et eelarve küsimust tuleb arutada laiemalt rahanduskomisjoni, juhatuse ja teiste asjakohaste organitega. Peamine probleem on Mihkelsoni sõnul eelarve kasutamise paindlikkus – tuleks vältida kunstlikke piiranguid, mis takistavad olulisi tööreise, eriti välissuhtlemisega rohkem tegelevatele komisjonidele ja Riigikogu liikmetele. Kui aasta jooksul selgub, et eelarve on piirides ja vajalikud reisid lükatakse tagasi, kuid lõpuks jääb

näiteks 100 000 eurot kasutamata, oleks see ebaefektiivne. Sellise summaga saaks katta vähemalt kaks kuni kolm suurt väliskomisjoni visiiti.

3. Kollektiivne pöördumine "Eesti toetab Palestiina omariiklust" (1-6/24-136/1)

Marko Mihkelson sõnas, et kollektiivsele pöördumisele on allkirja andnud 1349 inimest. Riigikogu juhatus võttis pöördumise menetlusse läinud aasta 21. novembril ja edastas selle menetlemiseks väliskomisjonile. Tänapäevase istungi eesmärk on arutada pöördumist koos algatajate esindajatega. Lisaks on istungil välisministeeriumi esindajad, kes annavad pöördumisele oma arvamuse. Komisjon kujundab oma seisukoha hiljem omavahelise arutelu tulemusena. Seejärel andis Mihkelson sõna pöördumise algatajatele.

Birgit Poopuu, Tallinna Ülikooli rahvusvaheliste suhete dotsent, sõnas, et kollektiivse pöördumise eesmärk on rõhutada rahvusvahelise õiguse tähtsust, eriti väikeriikide jaoks, kelle võimalus maailma poliitikas võrdselt tegutseda sõltub just reeglitepõhisest maailmakorrast. Ta märkis, et pöördumise keskne nõudmine on Palestiina riigi täielik diplomaatiline tunnustamine, mida juba toetab 146 ÜRO liikmesriiki. Poopuu viitas president Alar Karise hiljutisele sõnavõtule Müncheni julgeolekukonverentsil, kus ta rõhutas, et Eesti kohustus on seista vastu katsetele õigustada inimsusevastaseid kuritegusid. Väikeriikide suurim kaitse tuleb rahvusvahelisest õigusest ja selle loodud tööriistad, mis tagavad julgeoleku. Poopuu sõnul on Eesti riigil olemas mitmeid rahvusvahelisi otsuseid ja seisukohti, mis peaksid suunama selle pöördumise toetamisele. Ta tõi välja, et Rahvusvaheline Kohus on jaanuaris 2024 langetanud otsuse, mille kohaselt tuleb genotsiidi võimalikkusega arvestada, mis omakorda paneb kõikidele riikidele kohustuse seda ennetada. Samuti on olemas ÜRO Peaassamblee resolutsioon, mis nõuab, et Iisrael lõpetaks Palestiina alade okupatsiooni. Poopuu lisas, et Eesti on juba väljendanud toetust Palestiina täisliikmelisusele toetades ÜRO 18. septembri 2024 resolutsiooni. Seetõttu tuleks tema sõnul Eestil astuda samme, mis kinnitavad rahvusvahelise õiguse järgimist. Ta viitas rahvusvahelise õiguse professori Tiina Pajuste seisukohale, et rahvusvaheline õigus saab täita oma rolli kaitsekiilbina vaid juhul, kui riigid täidavad selle reegleid igas olukorras, mitte ainult siis, kui see on poliitiliselt või ideoloogiliselt mugav või lihtne. Poopuu rõhutas, et pöördujad rõhutavad, et Eesti peab ametlikult tunnustama Palestiina riiki, järgima rahvusvahelise kohtu otsuseid ning võtma samme genotsiidi ennetamiseks, tunnustama Rahvusvahelise Kriminaalkohtu vahistamismäärusi ja survestama Iisraeli järgima rahvusvahelist õigust. Ta toonitas, et Eesti ei saa rahvusvahelist õigust rakendada valikuliselt. Kui soovitakse, et teised riigid järgiksid reegleid näiteks Venemaa puhul, tuleb seda teha ka teiste riikide suhtes. Poopuu sõnul ei saa lubada, et teatud riigid lõhuvad reeglitepõhist maailmakorda, sest see kahjustaks väikeriikide võimalusi tegutseda rahvusvahelisel areenil ja looks süsteemi, kus tugevam seadustab oma tegevuse jõuga.

Mikko Lagerspetz viitas ÜRO 18. septembri 2024 resolutsioonile, mida Eesti toetas. Ta rõhutas, et see resolutsioon nõuab, et ebaseaduslik okupatsioon tuleb lõpetada 12 kuu jooksul alates otsuse langetamisest – septembrini ei ole enam palju aega jäänud. Resolutsioonis on ka selgelt määratletud kohustused, mida liikmesriigid peavad täitma. Lagerspetz tõi esile, et see ÜRO resolutsioon paneb riikidele mitmeid konkreetseid kohustusi, sealhulgas sanktsioonide kehtestamine isikutele, kes vastutavad ebaseadusliku okupatsiooni jätkumise eest ja kaubandussuhete ja investeeringute vältimine, mis toetaksid okupatsiooni jätkumist. Ta rõhutas, et kui soovitakse, et ÜRO resolutsioonidel oleks reaalne mõju maailmas, peavad neile järgnema ka konkreetset sammud. See tähendab, et riigid peavad resolutsiooni elluviimiseks tegema praktilisi otsuseid.

Marko Mihkelson märkis, et Riigikogu väliskomisjon on aastate jooksul põhjalikult tegelenud Lähis-Ida teemadega ning viimase paari-kolme aasta jooksul on arutelud olnud eriti detailirohked. Ta viitas 7. oktoobri 2023 sündmustele, mida ta kahjuks kollektiivses pöördumises ei näe mainituna, kuigi need on viinud praeguse olukorrani. Samuti rõhutas ta, et eelmisel aastal, kui ÜRO Peaassambleel toimusid vastavad hääletused, arutas komisjon neid

küsimusi põhjalikult.

Kristi Karelsohn kinnitas, et valitsus ja välisministeerium jagavad pöördumise algatajate seisukohta, et rahvusvaheline õigus peab kehtima universaalselt. Ta rõhutas, et Eesti toetas ÜRO resolutsiooni, mis kutsus üles Palestiinale rohkem õigusi andma ning toetas ka sarnast resolutsiooni Maailma Terviseorganisatsioonis. Eesti seisukoht on järjepidevalt olnud kahe riigi lahenduse toetamine, mille eesmärk on tagada nii Palestiina omariiklus kui ka Iisraeli julgeolek. Hetkel peetakse esmatahtsaks rahu saavutamist Lähis-Idas, kuna ilma selleta ei ole võimalik Palestiina riiki üles ehitada. Eesti ja EL on panustanud Palestiina Omavalitsuse tugevdamisse, et tulevikus oleks seal toimiv valitsus. Ta tõi esile, et kuigi kolm ELi riiki on Palestiina riiki tunnustanud viimase aasta jooksul, ei ole see konflikti lahendamist edendanud. Eesti on oma suhtluses Iisraeliga rõhutanud, et kuigi Iisraelil on õigus võidelda terroriorganisatsioonidega, peab ta järgima rahvusvahelist humanitaarõigust ning vältima tsiviilohvreid. Samuti on Eesti väljendanud muret Palestiina pagulaste abiorganisatsiooni UNRWA tegevuskeelu üle. Mis puudutab Rahvusvahelise Kriminaalkohtu vahistamismäärusi, siis Eesti seisukoht on, et rahvusvahelise õiguse järgimine ei saa olla valikuline – kõik riigid peavad kohtuotsuseid täitma, et säilitada rahvusvahelise õiguse usaldusväärsus.

Marko Mihkelson sõnas, et 12 Euroopa Liidu liikmesriiki on Palestiina riiki tunnustanud: Bulgaaria, Hispaania, Iirimaa, Küpros, Malta, Poola, Rootsi, Rumeenia, Slovakkia, Sloveenia, Tšehhi ja Ungari. Ta lisas, et paljud neist ei olnud tunnustamise hetkel vabad ning viitas Palestiina iseseisvusdeklaratsioonile 1988. aastal, mida ka Ukraina ja Valgevene toetasid ajal, mil need riigid ei olnud iseseisvad. Ta tõi välja, et NATO liikmesriikidest on Palestiinat tunnustanud 14: Albaania, Bulgaaria, Hispaania, Island, Montenegro, Norra, Poola, Rootsi, Rumeenia, Slovakkia, Sloveenia, Tšehhi, Türgi ja Ungari. Mihkelsoni sõnul ei ole see teema olnud lõhestav, kuid küsimus seisneb selles, millist rolli Palestiina diplomaatiline tunnustamine mängib omariikluse kindlustamisel viisil, mis tagaks rahu nii Palestiinale kui ka Iisraelile. Ta märkis, et 146 või mõnede andmete kohaselt 148 ÜRO liikmesriiki on Palestiinat tunnustanud, kuid tegelikult tuleb endiselt tegeleda sõja, julgeoleku ja hukkunute küsimusega. Samuti rõhutas ta, et rahvusvaheline õigus on väikeriikidele tähtis ja jääb selleks ka tulevikus, kuid praegu on maailmakord muutumas. Viidates Müncheni julgeolekukonverentsil toimunud aruteludele rahvusvahelise õiguse toimimisest, esitas ta küsimuse, kuidas Palestiina ise on nende põhimõtetega kooskõlas. Ta küsis, kas Palestiinas on samasugune arusaamine rahvusvahelisest õigusest, arvestades, et seal tegutsevad erinevad institutsioonid, sealhulgas terroristlikud institutsioonid, nagu Hamas. **Kristi Ockba** vastas, et küsimuse tuum seisneb juba selles, kui keeruline on isegi leida sõna, mis kirjeldaks Palestiinat. Ta tõi välja, et Palestiina tunnustamine on olnud problemaatiline juba pikemat aega ning kui seda ei käsitleta riigina, tekib küsimus, kuidas on üldse võimalik pidada rahukõnelusi. Ockba võrdles olukorda Ukrainaga, märkides, et kui praegu vihjatakse, et Ukrainat võiks rahukõnelustest kõrvale jätta, on see kõigile vastuvõetamatu. Kuid Palestiina puhul toimub kirjeldatud olukord – kui seda ei tunnustata riigina, on see rahuprotsessist otseselt kõrvaldatud. **Marko Mihkelson** täpsustas, et Palestiina riiki tunnustab 148 riiki, mistõttu ei saa öelda, et teda üldse ei tunnustata. Ta märkis, et juba 1988. aastal tegid paljud riigid selle otsuse. Siiski tõstatas ta küsimuse, kas Palestiina on ise näidanud tahet riiki rahumeelselt üles ehitada ja rahvusvahelisest õigusest kinni pidada. Ta küsis, kas Palestiina on nende põhimõtetega kooskõlas ja kas nad on rahvusvahelist õigust järginud. **Kristi Ockba** sõnas, et tahet on nende poolt mitmeid kordi näidatud. **Marko Mihkelson** küsis, kas ka 7. oktoobril 2023. **Kristi Ockba** nõustus, et 7. oktoobril Palestiina ei näidanud rahumeelsust, kuid rõhutas, et see kuupäev oli hetk, mil maailm alles hakkas Palestiinast rääkima. Tema sõnul on Palestiina olnud 76 aastat okupeeritud, kus inimesi on kodudest välja aetud ja Läänekaldal on süstemaatiliselt võetud ära palestiinlaste maad ning kehtestatud segregatsioon ja takistusi liikumiseks. UNRWA on loodud, et tegeleda sõjapõgenikega. Ta tõi näiteks, et teekond, mis võiks võtta 10–15 minutit, võib palestiinlastele võtta kaks kuni kolm tundi või olla üldse läbimatu. Ockba leidis, et tsiviilisikute ja taristu kaitsmise nõudmised jäävad tühjadeks sõnadeks, kui nende nimel reaalselt ei tegutseta. Ta küsis, mitu uut 7. oktoobrit on veel vaja, et maailm mõistaks, kui

raske on palestiinlaste olukord. Ta rõhutas, et Gaza on olnud täielikult suletud ala, kus üle 80% elanikest on sõjapõgenikud, ja nüüd püüab Iisrael seda tühjaks teha ning uuesti üles ehitada. Lõpetuseks märkis ta, et kui palestiinlasi ei käsitleta kui inimesi, kellega saab tõsiselt rahukõnelusi pidada, ei ole õiglane ka öelda, et nad ei näita mingisugust konstruktiivset positsiooni.

Marko Mikhelson märkis, et mitmed riigid tunnustasid Palestiinat juba 1988. aastal teadliku otsusena ning olid sellest teadlikud ka enne 7. oktoobri sündmusi. Ta rõhutas, et Riigikogu väliskomisjon on Palestiina küsimusega tegelenud mitte ainult distantsilt, vaid ka kohapeal – 2010. aastal kohtuti Palestiina Omavalitsuse kõrgete esindajatega. Kontaktid on jätkunud ka hiljem, sealhulgas Palestiina esindajaga Helsingis. Viidates oma viimasele kohtumisele Palestiina esindajaga, märkis Mikhelson, et talle ei jäänud veendumust, et Palestiina omavalitsuse esindajad täielikult mõistavad rahvusvahelise õiguse tähendust ja sisu. Ta tõstas küsimuse, kuidas saab rääkida rahvusvahelise õiguse austamisest, kui organisatsioonid nagu Hamas, kelle põhikirjaliseks eesmärgiks on teise riigi ja rahva hävitamine, on Palestiina poliitikas aktiivsed. Lõpetuseks rõhutas Mikhelson, et ta ei soovi tõlgendada 7. oktoobri sündmusi kui vajalikku sündmust selleks, et maailm pööraks Palestiinale tähelepanu, ning väljendas lootust, et see ei ole ka pöördumise algatajate seisukoht. **Mikko Lagerspetz** märkis, et Hamasi praeguses põhikirjas viidatakse Palestiina riigile 1967. aasta piirides, kuigi see on seal väljendatud ebamääraselt. Ta lisas, et selles osas on teadlikult jäetud ebaselgus, mis puudutab suhet praeguse territooriumiga. **Marko Mikhelson** sõnas, et Hamasi põhimõtted ei ole tänaseks muutunud, ning viitas sellele, kuidas Gazas kasvatatakse uut põlvkonda, rõhutades küsimust, millistel eesmärkidel ja millises suunas seda tehakse. **Elisabeth Viinalass** rõhutas, et 7. oktoobri sündmusi ei õigustata. Samas tõstas ta küsimuse, et kui Hamasil on põhikirjas eesmärk hävitada Iisrael, siis reaalsuses teeb Iisraeli riik seda palestiinlaste suhtes.

Kristi Ockba tuletas meelde, et palestiinlased on elanud 17–18 aastat vangistuses, viidates müüridele ja snaipritele. Ta viitas Palestiina järgmise põlvkonna kasvatamisele, küsides, kuidas saab sellises keskkonnas normaalselt üles kasvada. Ta meenutas 2018. aasta rahumeelset protesti, kus algselt meeleavaldajad soovisid tagasi oma külladesse pöörduda, kuid rahvusvaheline tähelepanu sellele puudus. Lõpuks hukkus ligi 300 inimest, sealhulgas tudengid. Ockba viitas, et kui Palestiina puhul tuuakse esile Hamasi eesmärk hävitada Iisrael, siis Iisrael on tema sõnul tegelikkuses hävitanud Palestiina rahvast, keeldudes isegi tunnustamast nende õigust olemasolule. Ta küsis, kuidas saab eeldada, et palestiinlased suudaksid austada riiki, kes üritab neid hävitada. **Elisabeth Viinalass** lisas, et kui väidetakse, et Palestiinas kasvatatakse põlvkondi üles vihkama iisraellasi ja juute, siis sama võib öelda ka Iisraeli kohta. Ta viitas Ameerika juudi päritolu inimeste tehtud filmile, mis toob selgelt välja, kuidas Iisraelis kasvatatakse lapsi samamoodi vihkamisega. **Marko Mikhelson** rõhutas, et Eesti järjekindel hoiak ja soov on olnud toetada kahe riigi rahumeelset koosseksiteerimist, nii kohapeal kui ka rahvusvaheliselt. Ta kinnitas, et see on olnud Eesti välispoliitika põhimõte ning seda liini on alati hoitud. Ta märkis, et lõplik lahendus sõltub eelkõige kohalikest liidritest ja elanikest, kes peavad selleni jõudma. Ta viitas viimase kolmekümne aasta jooksul tehtud katsetele, sealhulgas Oslo kokkuleppele ja sellele järgnenud arengutele.

Eerik-Niiles Kross lausus, et Palestiina küsimus on olnud aastakümneid suurriikide julgeolekupoliitikas keskne, seega ei saa väita, et maailm ei pannud seda enne 7. oktoobrit tähele. Ta viitas, et Palestiina on olnud üks teravamaid rahvusvahelisi küsimusi, mille lahendamine pole seni õnnestunud. Ta tõi välja, et ÜRO resolutsioon 181, mis nägi ette kahe riigi loomise, ei realiseerunud mitte selle tõttu, et Iisrael oleks okupeerinud alad, vaid kuna Araabia riigid okupeerisid need – Jordaania võttis Läänepalestiina ja Egiptus okupeeris Gaza. Kross lisas, et need alad olid 20 aastat Araabia riikide kontrolli all ning just sellest perioodist algas okupatsioon. Ta tõstas küsimuse, mida Iisrael tegelikult "tagasi võttis" või "ära võttis", viidates sellele, et territooriumid olid enne Iisraeli kontrolli all olemist juba teiste riikide poolt okupeeritud. **Mikko Lagerspetz** sõnas, et ÜRO resolutsioonid käsitlevad 1967. aastal

okupeeritud alasid, ning Iisraeli okupatsioon sellest ajast on rahvusvaheline küsimus. Ta tunnistas, et see on väga pikaajaline probleem, ning küsis, miks rahvusvaheline õigus ei ole suutnud rahu saavutada. Ta tõi võrdluseks Lõuna-Aafrika apartheidi režiimi, kus rahvusvaheline kogukond eraldas režiimi täielikult ja kehtestas tugevad sanktsioonid, mis viisid lõpuks demokraatia suunas. Praegu on olukord vastupidine – ELil on Iisraeliga vabakaubandusleping ning USA toetab Iisraeli suures mahus, sealhulgas relvadega. Lagerspetz sõnul tekitab see Iisraelile immuunsuse tunde, kus rahvusvaheliste organisatsioonide ja ÜRO seisukohti ei peeta oluliseks, sest praktikas toetavad suuremad riigid Iisraeli niikuinii.

Marko Mihkelson tõi näitena välja, et Norra on mänginud rahuprotsessis olulist rolli, aidates kaasa Oslo kokkulepetele 1993. aastal, kuid ei olnud kuni 2023. aasta maini Palestiina riiki tunnustanud. Ta tõi välja, et Norra välis- ja julgeolekupoliitika ekspertide hinnangul soovib enamik, et Palestiinast saaks kestlik ja rahumeelne riik, kuid Norra valitsuse otsus Palestiinat tunnustada oli pigem poliitiline samm, mis ei aidanud otseselt kaasa rahuprotsessile. Mihkelson rõhutas, et Eesti järjekindel seisukoht on toetada rahvusvahelisi jõupingutusi, kuna Eesti ei saa iseseisvalt rahu saavutamisel otsustavat rolli mängida, kuid saab seda teha rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu. Ta tõi välja, et 148 riigi poolt tehtud tunnustamine alates 1988. aastast ei ole aidanud saavutada tegelikku eesmärki – stabiilset ja kestlikku rahu. **Mikko Lagerspetz** nõustus, et Palestiina tunnustamine on paljuski poliitiline otsus, mis võib mõnel juhul olla vajalik või kasulik, kuid oluline on keskenduda konkreetsetele sammudele, mis aitaksid saavutada kahe riigi lahenduse. Ta rõhutas, et Iisraeli eesmärk ei ole kahe riigi lahendus, ning see ei muutu enne, kui sellele avaldatakse rahvusvahelist survet.

Kristi Ockba soovis rõhutada, et Kross tõstatas oma sõnavõttus kahtluse, kas Palestiinas üldse toimub okupatsioon. Ta rõhutas, et see küsimus ei peaks olema vaidluskohaks, sest ajalooliselt on nähtud, kuidas koloniaalvõimud on jaganud ja rüüstanud maid Lähis-Idas, Aafrikas ja Aasias. Seejärel tõstatas ta küsimuse, miks Palestiina riigi tunnustamine on nii pikaajaline protsess. Tema sõnul on siin oluline lääneriikide roll, sest kui suur osa maailmast on juba Palestiina riiki tunnustanud, tekib küsimus, miks lääneriigid sellega siiani viivitavad. **Eerik-Niiles Kross** täpsustas, et ta ei seadnud okupatsiooni kahtluse alla, vaid juhtis tähelepanu, et Iisrael ei võtnud neid alasid palestiinlastelt, vaid Jordaanialt ja Egiptuselt, kes olid need omakorda okupeerinud. Miks need riigid takistasid Palestiina riigi teket oma okupatsioonidega, on omaette küsimus. Tunnustamise osas märkis Kross, et kuigi lääneriikide hoiakutes võib olla kolonialismi pärandi mõju, on õiguslikult riik olemas siis, kui rahvas kontrollib territooriumi, omab piiritletud ala ning tal on toimiv valitsus või poliitiline esindus. Ta tõi välja, et Palestiina ei ole suutnud ühtset poliitilist juhtimist luua, kuna eksisteerivad erinevad osapooled nagu Hamas ja Palestiina Omavalitsus, mis tekitab küsimusi, kellega tuleks diplomaatilised suhted sõlmida. **Elisabeth Viinalass** kommenteeris riigi tingimuste täitmist, märkides, et riigiks olemiseks peab olema püsiv elanikkond, kindlalt defineeritud territoorium, valitsus ja võime rahvusvahelistesse suhetesse astuda. Ta tõi esile, et 1948. aastal, kui loodi Iisraeli riik, viidi palestiinlased eraldi piirkondadesse, mistõttu ei olnud neil juba algusest peale ühtset territooriumi. Viinalass rõhutas, et Iisrael ei lase tekkida Palestiina territoriaalsel terviklikkusel, mis on vajalik riigi defineerimiseks ja tunnustamiseks.

Birgit Poopuu rõhutas, et rahukõnelused on olulised, kuid need eeldavad, et Iisrael lõpetab okupatsiooni ja järgib rahvusvahelist õigust, nagu nõuab ÜRO Peaassamblee resolutsioon. Ta küsis, kuidas saab pidada rahu saavutamise esmatähtsaks, kui Läänekaldal toimub igapäevane vägivald ja asunduskolonialism süveneb. Ta rõhutas, et 7. oktoobri vägivald on hukka mõistetud, kuid Iisrael ei saa tegutseda karistamatult. Tema sõnul on Iisraelis karistamatus kestnud aastaid, ning see on viinud demokraatia süstemaatilise erodeerumiseni. Ta tõi välja, et 400 kodanikuühendust on kuulutatud terroristlikeks, mis õõnestab demokraatiat ja ühiskondlikku debatti. Poopuu tõi võrdluseks Ukraina rahukõnelused, kus peetakse oluliseks, et kodanikuühendused ja ohvrid saaksid oma hääle kuuldavaks teha. Sama peab kehtima ka Palestiina puhul, et tagada tasakaalustatud rahuprotsess. Ta rõhutas pöördumise põhipunkte:

Palestiina omariikluse tunnustamine, rahvusvahelise õiguse järgimine ning tagamine, et ka Iisrael seda teeb.

Andres Unga sõnas, et Eesti suhtlus Palestiinaga ei ole alanud pärast 7. oktoobrit, vaid see on kestnud juba palju aastaid. Ta tõi näiteks, et kuigi Soome ei ole juriidiliselt Palestiina riiki tunnustanud, on Helsingis Palestiina esindus, mille juht on ka Eestisse akrediteeritud. Ta lisas, et Eesti ei ole sõlminud ametlikke suhteid ainult kolme riigiga – Põhja-Korea, Jeemeni ja Butaaniga. Palestiina puhul on olukord aga hoopis teine, sest Eestil on eriesindaja Palestiina Omavalitsuse juures, mis näitab, et suhtluskanalid on juba olemas. Ta viitas ka Eesti Vabariigi presidendi hiljutisele visiidile Iisraeli ja Palestiinasse, kus toimusid ametlikud kohtumised mõlema poole liidritega. Seetõttu leidis Unga, et Eesti suhtlus Palestiinaga on juba ammu ametlik, kuid juriidiline riigi tunnustamine on eraldi küsimus, mida mõjutavad mitmed varasemalt mainitud tegurid.

Marko Mihkelson esitas välisministeeriumi esindajatele küsimuse, kuna arutelus oli kõlanud arvamus, et Eesti ei tee piisavalt, et aidata kaasa rahu saavutamisele Palestiinas. Ta palus täpsustada, kui palju Eesti on aastate jooksul Palestiina Omavalitsust toetanud – nii otse kui kaudselt, samuti mida on tehtud ÜRO tasandil, sealhulgas, kui Eesti oli ÜRO Julgeolekunõukogu mittealaline liige. **Kristi Karelsohn** sõnas, et Eesti on toetanud Palestiina Omavalitsuse võimekuse tõstmist, sealhulgas kahepoolsete projektidega, mis keskenduvad e-valitsemisele ja valitsemisvõimekuse parandamisele. Ta märkis, et Eesti on rahuprotsessides osalenud peamiselt ELi liikmena, kuna Eestil puudub kohapealne suur võimekus otseselt sekkuda. Ta viitas ELi arusaamale, et rahuprotsessis peaksid suuremat rolli mängima piirkonna riigid, kuna nende huvi püsiva rahu saavutamiseks on kõige otsesem. Ta tõi võrdluseks Ukraina konflikti, kus peamine juhtroll on Euroopa riikidel, kuna see puudutab nende julgeolekut – samamoodi peaksid Lähis-Ida riigid olema juhtiv jõud Palestiina rahuprotsessis. Lisaks kommenteeris ta Läänekaldal toimuvat ebaseaduslikku asundustegevust, kinnitades, et Eesti ja teised ELi riigid on selle selgelt hukka mõistnud ja kehtestanud sanktsioonid.

Kristi Ockba tõdes öeldut, et Eesti on suhelnud Palestiina esindajatega juba enne 7. oktoobrit ning toetab Palestiina Omavalitsust erinevatel viisidel. Samas tõstatas ta põhiküsimuse – mis on see takistus, mis hoiab tagasi Palestiina riigi ametlikku tunnustamist. Ta märkis, et aruteludes jääb mulje, nagu Palestiina eksistents oleks justkui juba tunnustatud, kuid viimane samm jäetakse alati tegemata. Ta küsis, kas põhjuseks on Venemaa agressioon Ukrainas, kuid kui see on praegune ettekääne, siis mis oli põhjus enne seda. Ta rõhutas, et Iisrael on selgelt väljendanud oma eesmärgi, ning küsis, kas rahvusvaheline kogukond on valmis viimase sammu astuma või jätkatakse edasilükkamist. Lõpuks ta rõhutas, et see küsimus ei ole enam palestiinlastele vastamiseks, vaid Eesti ja teiste lääneriikide vastutusel.

Marko Mihkelson märkis, et pöördumises on neli põhipunkti, millest neljas nõuab Iisraeli survestamist rahvusvahelist õigust järgima, kuid ei maini kordagi Palestiina vastutust. Ta viitas varasematele sõnavõttudele, kus ka pöördumise algatajad on tunnistanud, et Palestiina pool ei ole süüst puhas, kuid see ei kajastu pöördumises. Ta rõhutas, et rahu saavutamiseks peavad mõlemad pooled rahvusvahelist õigust järgima. Seetõttu peab ka Palestiina täielikult loobuma terroritegevusest ja saatma laiali Hamasi, et oleks kindlus, et Palestiina austab samu rahvusvahelisi põhimõtteid, mida Iisraelilt nõutakse. **Birgit Poopuu** vastas Mihkelsoni küsimusele, kinnitades, et rahvusvaheline õigus kehtib kõigile, ning seda ei ole pöördumisest välja jäetud. Ta rõhutas, et pöördumise fookus on asümmeetrias, sest Iisrael kui okupeeriv osapool ja apartheidirežiimi rakendav riik on teistsuguses olukorras kui Palestiina. Seetõttu on vaja küsida, milliseid samme välisministeerium ja väliskomisjon kavatsevad astuda ÜRO Peaassamblee septembrikuu resolutsiooni valguses, mis nõuab konkreetseid tegevusi. Ta rõhutas, et rahvusvahelise õiguse rikkumised toodavad ebaturvalisust mõlemale poolele ning soovib teada, milliseid signaale on Eesti saatnud Iisraelile. Tema sõnul tundub, et paljud poliitikud suhtlevad Netanyahu valitsusega nii, nagu Iisrael ei oleks midagi valesti teinud, mis

on problemaatiline ja dehumaniseeriv diskursus. Poopuu viitas Rahvusvahelise Kohtu jaanuaris tehtud määrusele, mis paneb riikidele kohustuse ennetada genotsiidi, ning küsis, kuidas Eesti kavatseb seda täita. Ta tõi välja, et ÜRO eriesindajad ja inimõiguste raportid on aastaid rõhutanud konflikti asümmeetriat ning kui sarnane olukord asetuks Eestile ja Venemaale, ei lepiks keegi lihtsalt sellega, et Eesti peab järgima rahvusvahelist õigust samal ajal, kui teda okupeeritakse.

Marko Mihkelson kinnitas, et väliskomisjon võtab saadud informatsiooni arvesse oma edasistes aruteludes. Ta selgitas, et komisjonil on mai teise pooleni aega langetada otsus selle kohta, milliseid samme edasi astuda, lähtudes seaduslikest raamidest. Ta rõhutas, et komisjon on ka varasemalt avalikult tegutsenud ja oma seisukohti kujundanud, sealhulgas eelmisel sügisel, kui teemat arutati koos välisministri ja välisministeeriumi kantsleriga. Kuna mitmed küsimused olid suunatud välisministeeriumile, palus Mihkelson ministeeriumil anda kommentaare. **Kristi Karelsohn** kinnitas, et Eesti täidab rahvusvahelisi kohustusi, sealhulgas genotsiidi ennetamist, nagu nõuavad ÜRO resolutsioonid. Ta märkis, et ÜRO Peaassamblee resolutsioonid on soovituslikud, mitte kohustuslikud, ning nende rakendamine sõltub ELi ühisest arutelust ja riikide valitsuste pädevusest. Ta rõhutas, et Eesti kui Rahvusvahelise Kriminaalkohtu liikmesriik ei saa selektiivselt otsustada, milliseid otsuseid täita ja milliseid mitte – kõiki tuleb täita. Netanyahu kohta kinnitas ta, et Eesti valitsuse liikmed ei ole temaga kohtunud. **Andres Unga** sõnas, et ÜRO resolutsioonide rakendamiseks otsitakse viise ning riigid, kes osalesid nende kokkupanemisel ja hääletamisel, tegelevad aktiivselt nende elluviimisega. Ta viitas, et Palestiina tunnustamine viimaste Euroopa riikide poolt ei ole toonud kvalitatiiivset edasiminekut, mistõttu tuleks keskenduda sellele, kuidas tuua mõlemad pooled läbirääkimiste laua taha. Unga märkis, et üks osapool ei ole praegu aktiivselt kaasatud, ning Eesti eesmärk on mitte seda poolt veelgi eemale tõugata, vaid püüda ta rahuprotsessi tagasi tuua.

Marko Mihkelson sõnas, et kõigil osapooltel on ühine huvi saavutada Lähis-Idas ja Euroopas kestev rahu. Ta väljendas siiski skeptilisust rahuläbirääkimiste suhtes, mida sel nädalal peetakse Saudi Araabias, ning kahtles, kas pelgalt poliitilised avaldused suudavad rahuprotsessi edendada. Mihkelson viitas viimastel nädalatel Gaza piirkonnas toimunud vaherahule, märkides, et see on keeruline protsess, kuid lootis, et terroristide käes olevad pantvangid vabastatakse ning Iisrael jätkab omalt poolt vangide vabastamist. See oleks oluline samm rahuprotsessi suunas. Ta tunnistas, et ühel hetkel võib ka Eestis tõsiselt kõne alla tulla Palestiina riikluse tunnustamine, kuid rõhutas, et selleks peavad olema loodud vajalikud eeldused.

Eerik-Niiles Kross meenutas, et ÜRO Peaassamblee resolutsioone on väga erinevatel teemadel, sealhulgas desarmeerimine, dekoloniseerimine ja inimõigused, kuid paljusid neist ei täideta. Ta rõhutas, et paljud ÜRO resolutsioonid on deklaratiivsed ja ei ole õiguslikult siduvad. Apartheidi kohta märkis ta, et ÜRO resolutsioonid ei ütle otsesõnu, et Iisrael on apartheidiriik, vaid et mõned tema poliitikad sisaldavad apartheidide elemente. Ta rõhutas, et kui apartheidist räägitakse, tuleks eristada Iisraeli-poolseid meetmeid okupeeritud aladel ja mitte Iisraeli enda sees, kus olukord on erinev. **Mikko Lagerspetz** selgitas, et apartheidil on selge juriidiline ja teaduslik definitsioon. Ta märkis, et Iisraeli poliitika oma mittejuudi kodanike suhtes on diskrimineeriv, kuid Läänekaldal on tegemist apartheidiga. Ta täpsustas, et apartheid tähendab süsteemset liikumispiirangut, erinevaid kohtusüsteeme ja seadusi sõltuvalt inimeste päritolust. Ta tõi välja, et Iisraeli poolt okupeeritud aladel rakendatakse neid meetmeid, mis vastavad apartheidide määratlusele. **Kristi Ockba** rõhutas, et Iisrael kontrollib täielikult okupeeritud alade korraldust ning Palestiinal puudub suveräänsus, mistõttu palestiinlased ei saa iseseisvalt otsuseid langetada. Ta lükkas tagasi võrdluse, justkui Palestiina riigikorraldus võiks kujuneda äärmuslikuks teokraatiaks, ja rõhutas, et Palestiinas on haritud rahvas. Ta viitas ka sellele, et Gaza oli juba enne sõda täielikult suletud, ning kuigi Egiptusel on piir Gazaga, sõltub see paljuski Iisraelist ja USAst, mistõttu Egiptus ei tegutse iseseisvalt. Ockba kinnitas, et Palestiina ühiskonda ei saa võrrelda Talibaniga ega ISIS-ega,

ning inimesed, kes on palestiinlastega suhelnud, teavad, et neil on võimekus oma riiki juhtida. Ta väljendas muret, et Gaza haridus- ja infrastruktuuri hävitamine on süsteemne, mis takistab palestiinlastel ennast iseseisvalt üles ehitada. Ta märkis, et Hamas tekkis 1986. aastal, ning kui see organisatsioon hävitatakse, võib selle asemel tekkida uus sarnane liikumine, kuna probleemi juured peituvad rahvusvaheliste seaduste ja resolutsioonide pidevas eiramises. Lõpuks rõhutas Ockba, et ei ole loogiline eeldada okupeeritud rahvalt, et nad suudaksid olukorda iseseisvalt muuta, kui neile isegi seda võimalust ei anta. Ta kritiseeris suhtumist, mis pigem süüdistab Palestiinat, kui et tunnistas nende piiratud tegutsemisruumi ning tõi välja, et snaiprite poolt sihilikult tapetud tsiviilisikute kontekstis on keeruline rääkida võrdsest vastutusest.

Marko Mihkelson sõnas, et kõigil on ühine soov, et inimesed Lähis-Idas saaksid nautida rahu. Ta märkis, et kui käsitletakse kahe riigi lahendust ja rahu saavutamist, tuleb arvestada, et konfliktis on alati kaks osapoolt. Ta tunnistas, et ajaloolised juurpõhjused on keerulised ja mõlemapoolsed, kuid rõhutas, et 7. oktoobri rünnak muutis olukorda märkimisväärselt, mis vallandas järgnevad traagilised sündmused. Ta väljendas kahetsust, et pöördumises ei pööratud sellele tähelepanu. Mihkelson tänas osalejaid sisuka arutelu eest ja tõdes, et Eestis pole varem olnud laia ühiskondlikku debatti Lähis-Ida teemadel, kuigi välisministeerium on järjepidevalt selgitanud Eesti suhtumist ja rolli selles küsimuses. Ta avaldas lootust, et tänane arutelu aitab kaasa selgemale arusaamale, milliseid samme Eesti väikeriigina peaks tegema, et säilitada oma põhimõtted ja edendada rahu regioonis. Ta rõhutas, et Lähis-Ida konflikt mõjutab ka Eesti julgeolekut, viidates, et 7. oktoobri rünnaku korraldajad – mitte ainult Hamas, vaid ka Iraan ja Venemaa – on saanud sellest kasu, vähendades lääneriikide valmisolekut ja võimekust aidata Ukrainat. Ta hoiatas, et Ukraina sõja kulg võib otseselt mõjutada ka Eesti riigi püsijäämist, kuid loodab, et selline oht ei realiseeru. Lõpetuseks kinnitas ta, et väliskomisjon võtab saadud informatsiooni teadmiseks ning teavitab hiljem, milliseid edasisi samme kavatakse astuda. Ta tänas kõiki osalejaid panuse eest arutellu.

4. Info ja muud küsimused

Birgit Keerd-Leppik tuletas meelde, et teisipäeval 18.02 kell 14.00 on riigikaitsekomisjoni istungi päevakorras ülevaade 13. veebruaril Brüsselis toimunud NATO kaitseministrite kohtumisest. Ülevaate annab kaitseministeeriumi kaitsepoliitika asekancler Tuuli Duneton. Väliskomisjoni liikmed on oodatud.

(allkirjastatud digitaalselt)
Marko Mihkelson
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Kristiina Reinfeldt
protokollia